

Минуле з гірким
присмаком,
або

Червоний ренесанс
української літератури

Зав. сектору
культурно-просвітницької роботи
Наукової бібліотеки Маріупольського
державного університету
ДУНУК Д.А.

Розстріляне відродження
(Червоний ренесанс) –
літературно- мистецьке покоління
1920-х – початку **1930-х** рр. в Україні,
яке дало високохудожні твори
у галузі літератури, живопису, музики, театру
і яке було знищене тоталітарним
сталінським режимом.

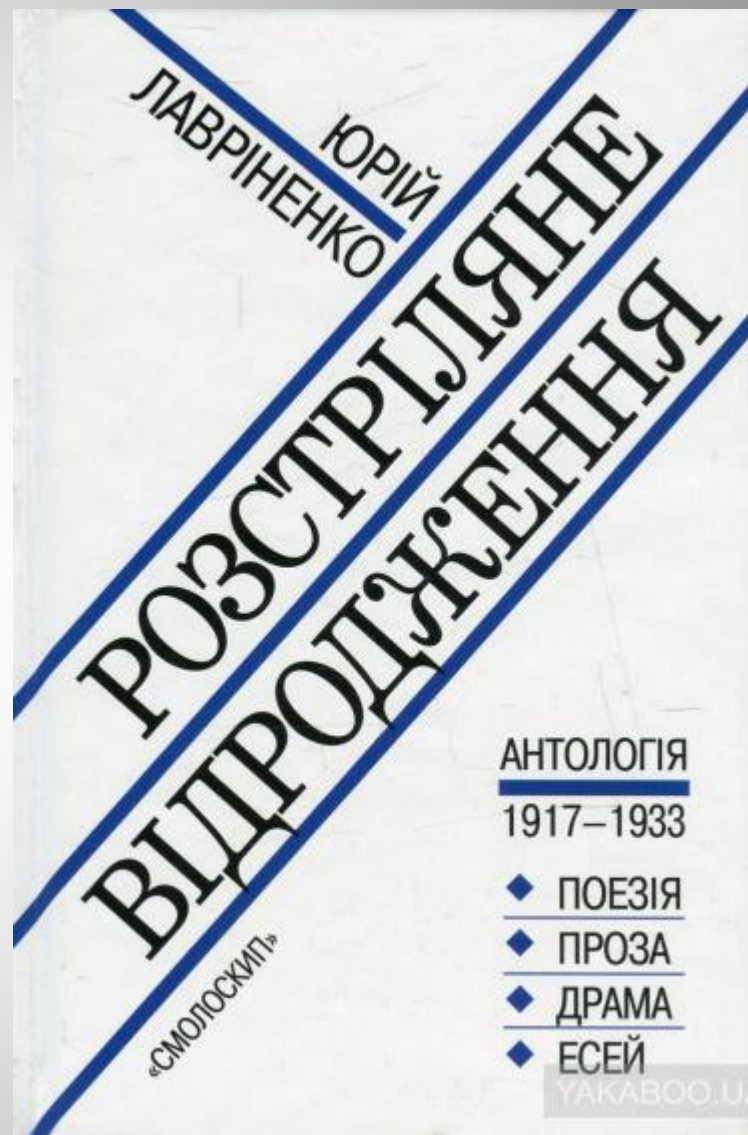
Метафора «розстріляне відродження» належить Єжи Ґедройцю. Вперше він вжив цей вислів у листі до Юрія Лавріненка від **13** серпня **1958** року, запропонувавши його як назву антології української літератури **1917–1933** років, що її на замовлення Ґедройця підготував Лавріненко: «Щодо назви. Чи не було би, може, добре дати як загальну назву: „Розстріляне відродження. Антологія **1917–1933 etc.**“ Назва тоді звучала би ефектно. З другого боку, скромна назва „Антологія“ може тільки полегшити проникнення за залізну завісу. Що Ви думаєте?». «То нехай же так і буде», — було сказано тоді.

РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ : Антологія 1917–1933 : Поезія. Проза. Драма. Есей / упоряд. Ю. Лавриненко; післямова Є.Сверстюка. – Київ : Смолоскип, 2004. – 992 с.

Таємниця «літературного злочину», за який ліквідовано українських радянських письменників **1930-х** років, тривожила багатьох. Офіційне пояснення – «терористи» – від самого початку сприймалося як крик злодія «Ловіть злодія!». Реабілітація **50-х** років і видання їхніх «вибраних творів» не пояснювали нічого, а ще більше вуалювали таємницю.

Аж ось у Парижі **1959** року виходить антологія творів і розстріляних, і «перевихованих», і пропалих безвісти. З неї видно їхню головну вину перед сталінським режимом: вони прагнули зберегти письменницьку честь і національну гідність. Тут зібрано справді найкращі твори.

Література «дістала значно ширшу, ніж будь-коли, аудиторію. Зростав рівень освіти цієї аудиторії. Вперше в літературі працювала велика кількість письменників та інтелектуалів. Уперше українські науковці говорили з кафедр національних університетів. Уперше бурхливо диференціювалися окремі мистецькі напрями, групи, школи. Однак тенденція до модернізації культурного життя співіснувала з самого початку з паралельною тенденцією до його підпорядкування ідеології, а потім і до повного знищення.»

С. Павличко

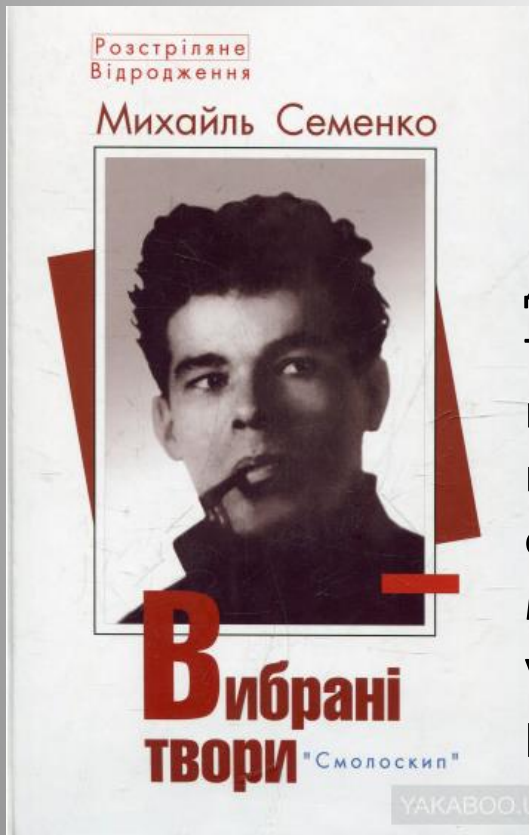
«Наприкінці першого — на початку другого десятиліття ХХ ст. в українській літературі відбувається зміна літературних поколінь. Відхід з життя М. Коцюбинського, Лесі Українки, І. Франка, еміграція О. Олеся, С. Черкасенка, М. Шаповала, В. Винниченка, М. Вороного, В. Самійленка (незабаром останні повернулися), розстріл Г. Чупринки (1921) позначили кінець раннього етапу українського модернізму з його потужним національно-культурним міфотворенням, із програмою гуманізації та універсалізації світу, духовною утопією гармонійного індивідуального, національного і соціального життя.»

Т. Гундорова

Семенко Михайль (Михайло) Васильович — поет, теоретик літератури. Лідер українського футуризму (панфутуризму), організатор футуристичних угруповань, редактор багатьох видань. Модернізував українську лірику урбаністичною тематикою.

Заарештований 26 квітня 1937 р. Обвинувачений в «активній контрреволюційній діяльності». Серед іншого йому закидали спробу скинути Радянську владу в Українській РСР за допомогою німецьких фашистів. На допитах 4, 7 та 8 травня 1937 р. «зізнався» у всіх звинуваченнях. 23 жовтня 1937 р. військовою колегією Верховного Суду СРСР на закритому засіданні засуджений до розстрілу.

Семенко, Михайль. Вибрані твори : художня літ-ра / Михайль Семенко ; упоряд. А. Діла. — Київ : Смолоскип, 2010. — 688 с. — (Розстріляне Відродження)

До видання увійшли поетичні, прозові й драматичні твори письменника, написані протягом **1910-х** — початку **1930-х** років, а також його маніфестографія, що уможлиблює зіставлення програмових положень футуризму і його творчої реалізації. Водночас книга містить матеріали, присвячені постаті культуртрегера у контексті футуризму — як одного з найбільш реалізованих напрямів українського авангарду.

Літературні об'єднання

Головними літературними об'єднаннями були «Ланка» (пізніше «МАРС»), «Плуг», неокласики «Молодняк», «Спілка письменників західної України», ЛОЧАФ (об'єднання армії та флоту). Найвпливовішим був «Гарт», який пізніше був перейменований на «ВАПЛІТЕ» («Вільну Академію Пролетарської Літератури»).

Саме ВАПЛІТЕ в особі Миколи Хвильового розпочало славетну літературну дискусію 1925–1928 рр. і перемогло в ній, довівши наявність і необхідність національної, специфічної української літератури, орієнтованої на Європу, а не на Росію.

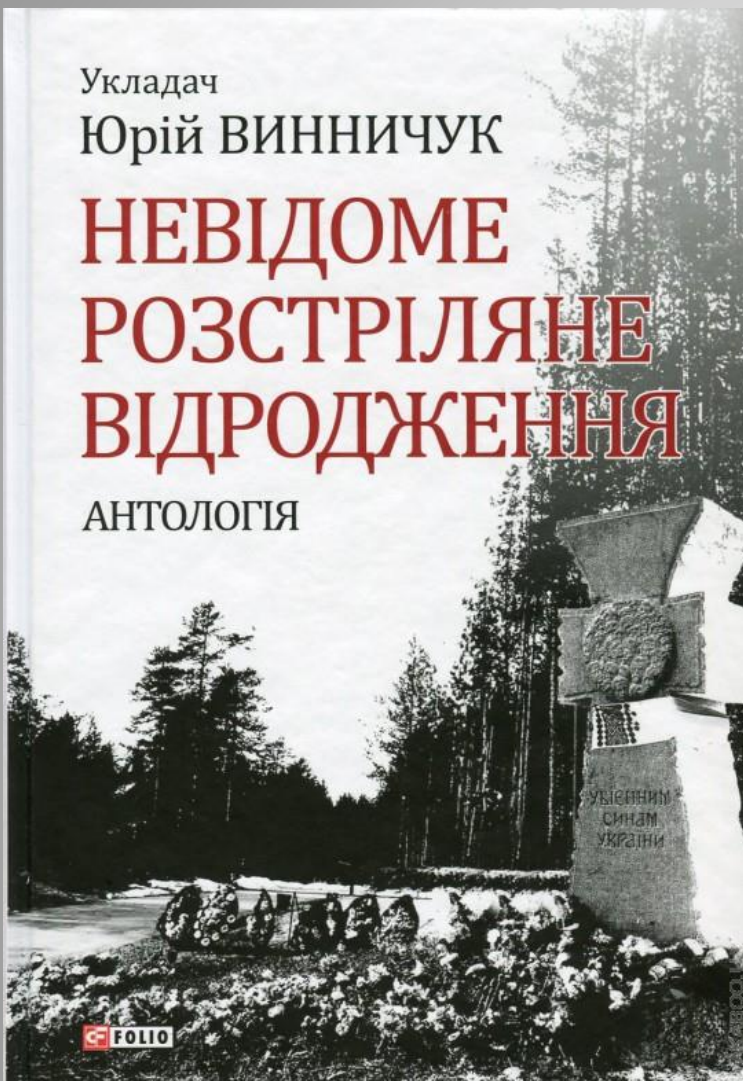

Укладач

Юрій ВИННИЧУК

НЕВІДОМЕ РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ

АНТОЛОГІЯ

Невідоме Розстріляне Відродження :
антологія / уклад. Ю. Винничук. –
Харків : Фоліо, 2016. – 763 с.

У біографічних довідках про авторів, твори яких увійшли до антології, не подано причин арешту та кримінальних статей, за якими їх судили: всі вони однакові – якщо не УВО (Українська Військова Організація), яка «ставила своєю метою організацію контрреволюційних повстанських сил», то «активна контрреволюційна діяльність, спрямована на повалення радянської влади і встановлення української буржуазно-демократичної республіки», а то й зовсім безглузді – замах на членів уряду, праця на іноземну контррозвідку і т.д. Більшість прізвищ цих письменників невідомі широкому колу читачів, і майже усі твори, які увійшли до цієї антології, публікуються вперше після загибелі їхніх авторів.

Комуністичний терор 1930-х років, що прийшов на зміну українському відродженню 20-х років, зупинив на злеті, перервав, відсунув у часі на десятиліття розвиток української культури, літератури, розвиток української нації, як цілісного організму. Значна частина української інтелігенції, молодих талановитих письменників, поетів, діячів культури, науки та мистецтва загинула в сталінських тюрмах і концтаборах.

Розстріляне Відродження : поезія та проза / упор. Г. Копилова. – Київ : Основи, 2015. – 151 с.

До цієї книги увійшли поезії Павла Тичини, Михайля Семенка, Миколи Зерова, Євгена Плужника та Максима Рильського, а також прозові твори Миколи Хвильового, Григорія Косинки, Юрія Яновського та Остапа Вишні – найяскравіших представників розстріляного відродження.

Прийнято вважати, що репресії тривали з 1933 по 1937 рік. Початком масового нищення української інтелігенції вважається травень 1933 року, коли 12-13-го відбулися арешт Михайла Ялового і самогубство Миколи Хвильового у харківському будинку «Слово», через що він і нажив собі недобру славу.

СПРАВА ФОРМУЛЯР Ч _____

Відділок _____ Відділ _____

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ОБАКУ ОБ'ЄКТА

ІНКОМІСІЯ	<i>Хвильовий</i>	
ОБ'ЄКТ	<i>Миколай Зарудченко</i>	
КАДР. ЧАСТ.	<i>1932 г. Митрашкі</i>	
КАДР. ЧАСТ.	<i>Митрашкі</i>	
КАДР. ЧАСТ.		

Микола Хвильовий

Документ з чекістського досьє на М.Хвильового

У 1934 році репресій зазнали 97 із 193 членів Спілки письменників України. Були заарештовані і згодом розстріляні Г. Косинка, Д. Фальківський, К. Буревій, М. Зеров, Л. Гомін.

Г.М.Косинка

Д.Н.Фальківський

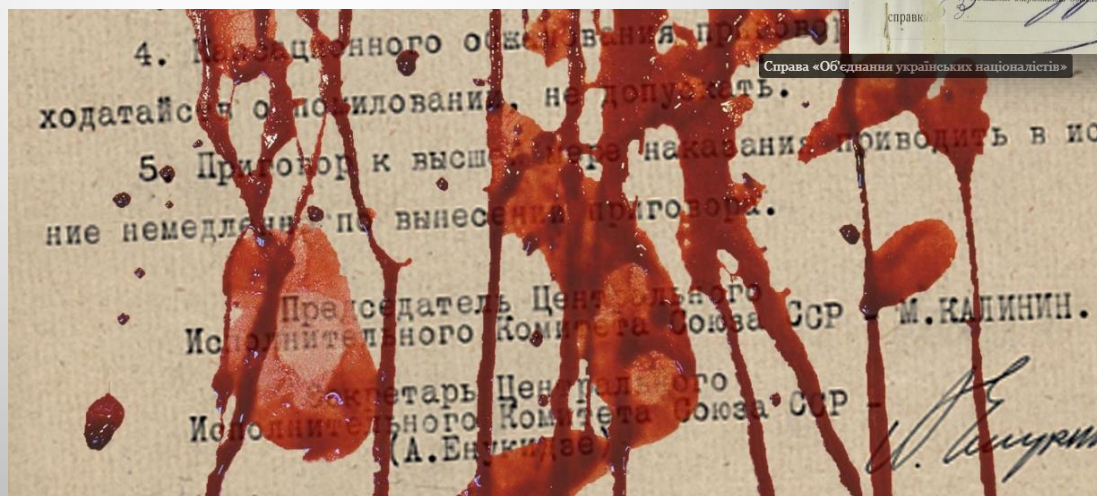
К.С.Буревій

М.К.Зеров

Л.Гомін

Пилипенко Сергій Володимирович – письменник, літературний критик, байкар. Засновник і голова «Плугу».

21 серпня 1933 виключено з партії. 29 листопада арештували. Звинувачення: «активний учасник контрев. УВО, яка прагнула повалити Радвладу в Українській СРР шляхом збройного повстання, особисто очолював терор. трійку в організації замаху на Голову РНК УРСР Чубаря». Трійка 23 лютого 1934 порушила клопотання перед Колегією ОДПУ про розстріл, що був затверджений 3 березня.

Розстріляне
Відродження

Сергій Пилипенко

**Вибрані
Твори** "Смолоскип"

Пилипенко, Сергій. Вибрані твори : літ.-худ. вид.
/ С. Пилипенко. – Київ : Смолоскип, 2007. – 887 с.
– (Розстріляне Відродження).

Пропоноване видання є на сьогодні найбільш повним і розкриває різні грані творчості письменника. До тому увійшли прозові твори, статті, рецензії, написані у **1920-ті** – на початку **30-х** рр., матеріали діяльності Спілки селянських письменників «Плуг», засновником і незмінним керівником якої був Сергій Пилипенко, а також спогади сучасників про нього.

Кульмінацією дій радянського репресивного режиму стало **3 листопада 1937 року**. Тоді «на честь 20-ї річниці Великого Жовтня» у Соловецькому таборі особливого призначення був розстріляний **всесвітньо відомий актор і режисер, народний артист УРСР Лесь Курбас**. У списку розстріляних 3 листопада також були Микола Куліш, Матвій Яворський, Володимир Чеховський, Валер'ян Підмогильний, Павло Филипович, Валер'ян Поліщук, Григорій Епик, Мирослав Ірчан, Марко Вороний, Михайло Козоріс, Олекса Слісаренко, Михайло Яловий та інші. **Загалом, в один день за рішенням несудових органів було страчено понад 100 осіб (!!!)** представників української інтелігенції – цвіту української нації.

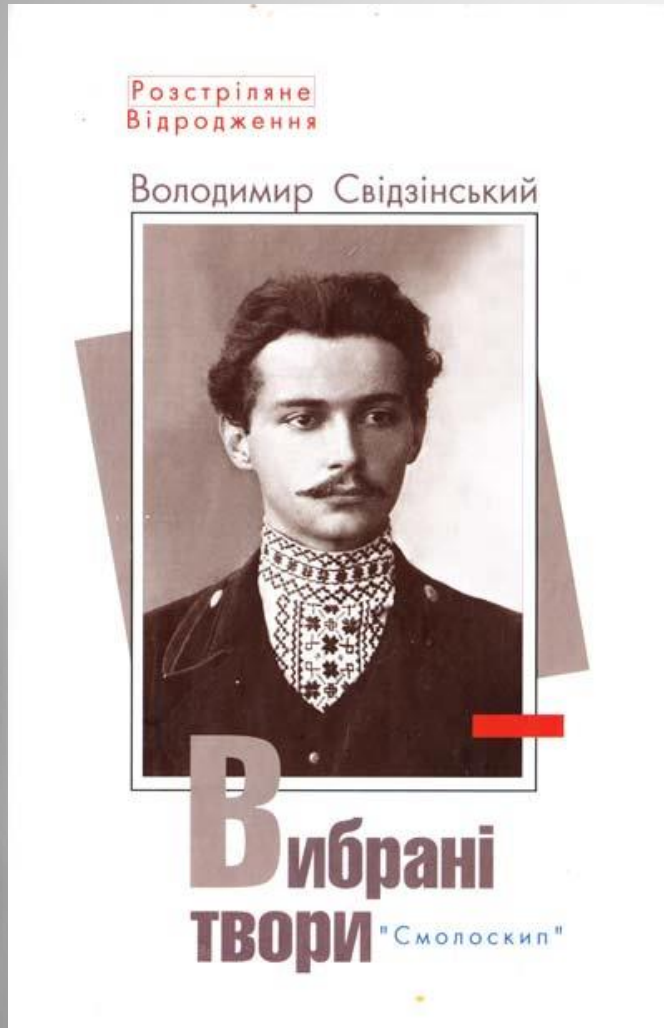
Урочище Сандармох

Свідзинський Володимир Євтимович – поет, перекладач.

27 вересня 1941 Свідзинського заарештовано. Спалено живцем разом з іншими в'язнями в покинутій господарській будівлі у с. Непокритому під Салтовом, Харківська область.

Свідзинський, Володимир. Вибрані твори : худ.-літ. вид. / В. Свідзинський ; упоряд. Е. Соловей. – Київ : Смолоскип, 2011. – 502 с. – (Розстріляне Відродження).

Дане видання – це поетичний доробок поета, котрий за життя не був поцінований належним чином, після загибелі тривалий час перебував у забутті й лише зараз повертається в українську літературу як одна з її найяскравіших і першорядних зірок. Крім оригінальної авторської спадщини, видання містить літературно-критичні статті й спогади, присвячені поетові, а також цікаві фотоматеріали.

Всі видатні діячі Розстріляного Відродження відчували на собі дії радянської репресивної машини. Вони були або знищені, або зламані. Завдяки розсекреченню документів того часу, у нинішнього покоління з'явився доступ до раніше невідомим біографій і слідчих справ українських митців. Біографічні довідки багатьох з них закінчуються словом «розстріляний», а ті, кому вдалося вижити або повернутися із суворого заслання, вже ніколи не змогли вільно творити.

Йогансен Майк (Михайло) Гервасійович — письменник, поет, автор пригодницьких романів. Один із засновників «Гарту» та ВАПЛІТЕ.

18 серпня 1937 року заарештований. 24 жовтня його було обвинувачено в участі з 1932 р. в антирадянській націоналістичній організації, «яка ставила своєю метою повалення радвлади методами терору й збройного повстання», у вербуванні чотирьох осіб для участі в повстанні, згоді особисто взяти участь у виконанні теракції проти керівників компартії і радянського уряду. Військова Колегія Верховного Суду СРСР 26 жовтня засудила до розстрілу.

Йогансен, Майк. Вибрані твори : літ.-худ. вид.
/ М. Йогансен ; упоряд. Р. Мельників. — 2-е вид.,
доп. — Київ : Смолоскип, 2009. — 768 с. —
(Розстріляне Відродження).

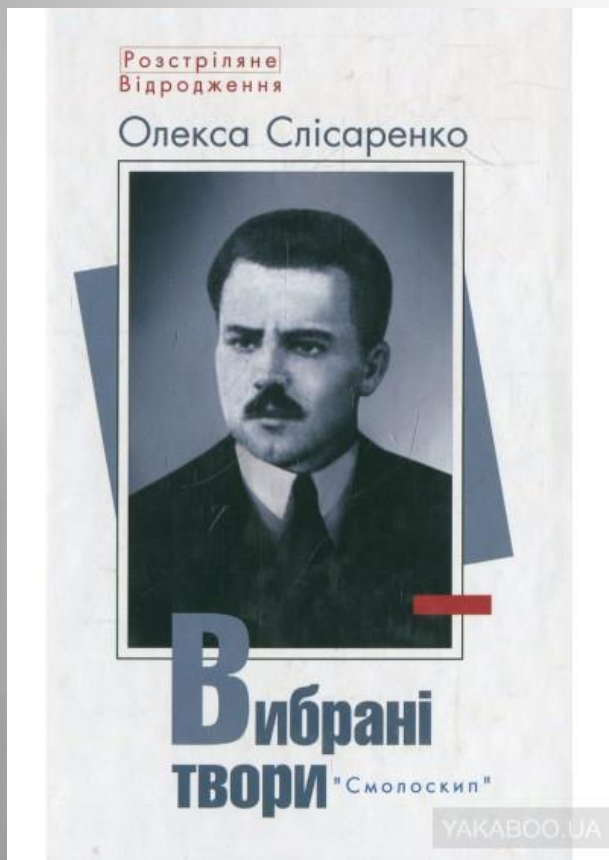
Читачеві вперше надано можливість комплексно ознайомитися з багатогранним талантом літератора. До видання увійшли кращі зразки поезії та прози, а також теоретичних студій письменника.

Слісаренко (Снісар) Олекса Андрійович — письменник. Цікавився футуризмом, був членом Спілки пролетарських письменників «Гарт», ВАПЛІТЕ. Після «самоліквідації» ВАПЛІТЕ разом з Йогансенем заснував «Техно-мистецьку групу А».

У квітні 1934 заарештований ГПУ УРСР, у квітні 1935 військовий трибунал засудив до 10 років позбавлення волі. Покарання відбував на Соловках. У жовтні 1937 окрема трійка Управління НКВД РРСФР по Ленінградській області переглянула справу і засудила до розстрілу.

Слісаренко, Олекса. Вибрані твори : художня літ-ра / Олекса Слісаренко. – Київ : Смолоскип, 2011. – 872 с. – (Розстріляне Відродження).

Пропонуємо до уваги читачів вибрані твори талановитого прозаїка, майстра гостросюжетної психологічної новели, а згодом роману й повісті, що починав як поет-символіст, підписував маніфести футуристів і конструктивістів, потім обстоював чисте мистецтво.

До видання також увійшли спогади про письменника та статті критиків **1920-х** рр. і сучасних дослідників.

Розстріляне Відродження — це трагедія не лише покоління 20-х — початку 30-х років, яке створило високохудожні твори у галузі літератури, живопису, музики, театру і яке було знищене тоталітарним більшовицьким режимом. Це трагедія всього людства, яке не пізнало багатьох геніїв Українського Народу.

Книги чекають на вас
у читальному залі факультету
філології та масових комунікацій
Маріупольського державного
університету

